

İBRAHİM PAŞA’NIN KAPI HALKI TEŞEKKÜLÜNDE ÇÖZÜLME “BOSTANCIBAŞI SİVASLI MEHMED AĞA

The Dissolution of İbrahim Pasha's Household Organization: 'Bostancıbaşı Mehmed Ağa of Sivas'

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 05 Şubat 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 16 Nisan 2025

Yayın Tarihi / Date Published: 30 Nisan 2025

DOI Numarası / DOI Number: 10.51592/kulliyat.1634120

Fatih ABONoz

Dr. Öğr. Gör.

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Avanos

Meslek Yüksekokulu

<https://orcid.org/0000-0002-7437-6508>

fatihabanoz@nevsehir.edu.tr

Makale Bilgisi

Değerlendirme: Bu çalışma çift taraflı kör hakemlik sistemi uygulanarak değerlendirilmiştir.

Etik Beyan: Çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur.

Etik Kurul Belgesi: Makale için “Etik Kurul Belgesi” gerekmemektedir.

Benzerlik Taraması: “Benzerlik Raporu” Turnitin.com / iThenticate / İntihal.Net sistemi üzerinden alınarak tarama yapılmıştır.

Telif Hakkı: Çalışmanın hazırlanma sürecinde yazar/yazarlar tarafından “Telif Hakkı Formu” imzalanarak sunulmuştur. Yazar/yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler.

Atıf Bilgisi

Abonoz, F. (2025). İbrahim Paşa’nın Kapı Halkı Teşekkülünde Çözülme “Bostancıbaşı Sivaslı Mehmed Ağa. *KÜLLİYAT Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 26(Nisan). ss. 51-63. 10.51592/kulliyat.1634120

Sorumlu Yazar

Fatih ABONoz, fatihabanoz@nevsehir.edu.tr

Özet

Kapı halkı, Osmanlı döneminde sadrazam, vezir gibi yüksek dereceli devlet memurlarının yanında hizmet eden kimseler için kullanılan bir deyimdir. 1718-1730 yıllarını kapsayan Lale Devri'nin ünlü sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın iktidarda güçlenebilmek adına oluşturduğu kapı halkı, zamanla cözölmelere maruz kalarak paşanın konumunu ve koltuğunu sarsacak duruma gelmiştir. Bu minvalde öne çıkan şahsiyetlerden Sivaslı Mehmed Ağa, Haseki Ağalıktan Bostancıbaşılık görevine yükseldikten sonra padişahın teveccühünü de kazanarak çeşitli entrikalarla İbrahim Paşa'nın koltuğuna göz dikmiştir. Verilen bilgiler ışığında çalışmanın amacı İbrahim Paşa'nın, Bostancıbaşı Sivaslı Mehmed Ağa tehlikesine karşı saray içerisindeki mücadelesini aktarmaktır. Çalışma, Osmanlı tarihi ve bürokrasisi açısından dönemi aydınlatmakla birlikte yöneticiler arasındaki nüfuz mücadelesini ortaya koyması açısından da önemlidir. İbrahim Paşa ve Bostancıbaşı arasında geçen mücadele ile ilgili dönemin kronik eserleri, arşiv vesikaları ve çağdaş eserlerden yararlanılmıştır. İbrahim Paşa, Bostancıbaşı tehlikesine karşı ilk etapta sessizlik politikası uygulamış olsa da zamanla durum ciddi hal almıştır. Bu durumda paşa, gerekli tedbirleri alarak tehlikeyi bertaraf etmekle yetinmemiş, aynı zamanda yeniden oluşabilme ihtimaline karşı Bostancıbaşı'nın akrabaları ve yandaşlarını da etkisiz hale getirmiştir. İbrahim Paşa'nın, sadaret koltuğunda devlet işlerini sulh politikasıyla idame ettirenken, saray hayatındaki stratejisi, onun Bostancıbaşı ve aynı yapıda olan kişilerin fikirlerini ve eylemlerini ortadan kaldırmak olmuştur.

Anahtar Sözcükler: Hamse-i Nizâmî, İbrahim Paşa, Bostancıbaşı Mehmed Ağa, Nalband Mehmed Ağa, kapı halkı.

Abstract

Kapı halkı, is a term used for people who served high-ranking state officials such as grand viziers and viziers during the Ottoman period. The people of the gate, formed by Nevşehirli Damat İbrahim Pasha, the famous grand vizier of the Tulip Era covering the years 1718-1730, in order to gain power, were subject to disintegration over time and came to a point where they could shake the position and seat of the pasha. In this regard, one of the prominent figures, Sivaslı Mehmed Ağa, after rising from the position of Haseki Ağa to the position of Bostancıbaşı, gained the favor of the Sultan and set his eyes on İbrahim Pasha's seat through various intrigues. In the light of the information given, the aim of the study is to convey the struggle of İbrahim Pasha against the threat of Bostancıbaşı Sivaslı Mehmed Ağa within the palace. The study is important not only for shedding light on the period in terms of Ottoman history and bureaucracy, but also for revealing the struggle for influence among the administrators. Chronicles of the period, archive documents and contemporary works regarding the struggle between İbrahim Pasha and Bostancıbaşı were used. Although İbrahim Pasha initially implemented a policy of silence against the Bostancıbaşı threat, the situation became serious over time. In this case, the pasha not only eliminated the danger by taking the necessary precautions, but also neutralized Bostancıbaşı's relatives and supporters in case it reoccurred. While İbrahim Pasha continued state affairs with a peace policy in his seat as Grand Vizier, his strategy in palace life was to eliminate the ideas and actions of the Bostancıbaşı and people of the same nature.

Key Words: İbrahim Pasha, Bostancıbaşı Mehmed Ağa, Nalband Mehmed Ağa, people of the gate.

GİRİŞ

İbrahim Paşa, doğum tarihi kesin olmamakla birlikte çoğunluk tarafından kabul edilen 1670 yılında o zamanki adı Muşkara'da (Nevşehir) dünyaya gelmiştir (Altınay, 1931: 14). Çocukluğunu burada geçiren İbrahim Paşa, gençlik yıllarında, tahminen 1689'da akraba ve hemşerilerin etkisi ile İstanbul'a gelerek sarayın helvacılar bölümüne yerleşmiştir. İbrahim Paşa'nın İstanbul'a gelmesinde ve sarayın helvacılar bölümüne yerleşmesinde sarayın masraf kâtibi Mustafa Efendi'nin de desteği çoktur (Koçu, 2003: 45).

İbrahim Paşa, sarayın helvacılar bölümüne yerleştikten sonra kısa zamanda görevinde yükselmeye başlamıştır. Saray helvacılığından baltacı ocağına, oradan evkaf kâtipliğine, 1703'de darüssaade yazıcı halifelğine gelen paşa, 1709'da Sadrazam Çorlulu Ali Paşa tarafından esasında sürgün maksadıyla Edirne'ye Haremeyn muhasebeciliğine görevlendirilmiştir. Sultan III. Ahmed, İbrahim Paşa'yı zamanında sadrazamı Baltacı Mehmed Paşa'ya karşı koruyarak sadarete Çorlulu Ali Paşa'yı getirtmiştir. Ancak bu kez İbrahim Paşa'nın III. Ahmed'e yakınlığından rahatsızlık hisseden Çorlulu, onu Edirne'ye sürgün ederek rahat bir yönetim sergileyeceğini düşünmüştür. Paşa'nın bu sürgün dönemi 1709'dan 1715'e kadar devam etmiştir. Çorlulu'dan sonra Silahdar (Şehit) Ali Paşa'nın sadarete gelmesi İbrahim Paşa'ya yeni bir imkân sunmuştur. Kendisinin yazıcılık konusundaki başarısından dolayı yeni sadrazam ona çeşitli görevler vererek İstanbul'a saray hayatına dönmesini sağlamıştır. 1715'te mevkufatçılığa gelen İbrahim Paşa, 1716'da Niş defterdarlığına, aynı yıl içerisinde ruznamçeciliğe ve mirahuru evvel görevlerine gelmiştir. İbrahim Paşa'nın üstün yeteneği ve padişaha olan yakınlığı bu kez Silahdar Ali Paşa'da rahatsızlık uyandırmış ve Varadin Seferi sonrası idam edilecek kişiler arasına yazılmıştır. Ancak Varadin seferinde Ali Paşa'nın şehit olması İbrahim Paşa'nın sadarete gidecek yolunu aralamıştır. 1717'de sadaret kethüdalığına (rikab-ı hümayun kaymakamlığı) gelen İbrahim Paşa, 1718'de 1730'a kadar sürecek sadrazamlık görevine gelmiştir¹. İbrahim Paşa'nın söz konusu görevindeki yükselmeler onun başarısının bir neticesidir. Dönemin Fransız elçisi Bonnac, İbrahim Paşa ile yakın temas kurmuş ve onun başarısı ile ilgili; *"Keskin zekâsı ve yazı yazmada gösterdiği yetenek –ki Türklerde ender görülen ve çok takdir edilen bir hüner ve marifet olup halen saltanat makamında bulunan padişah hakkında yapılan övgüler arasında memleketin en iyi yazarı övgüsüne sık sık tesadüf olunur-..."* demiştir (Marki de Bonnac, 2017: 168).

İbrahim Paşa'nın görevindeki hızlı yükselmeler, III. Ahmed'in şehzadeliği sırasında onunla kurduğu temasla da alakalıdır. Bu konuda yine elçi Bonnac; *"Efendisinin bütün iltifatlarını kazanmış bana bildirdiğine göre, bugün hükümran olan ve biraderi Sultan Mustafa'nın padişahlığı zamanında, Osmanlı şehzadeleri için uygulanan gelenek gereğince mahpus bulunan Sultan Ahmed'le haberleşmiş onun bütün sırlarını öğrenecek derecede yakınlık kurmuştu. Hatta rivayetlere bakılacak olursa çevirdiği dolaplarla Sultan Mustafa'nın tahttan indirilmesinde büyük bir rol oynamış ve şimdi Sultan Ahmet'ten*

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Fatih Abanoz, "Siyaset ve Değişim: Nevşehirli Damat İbrahim Paşa (1667-1730)", (doktora tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, 2023) 37-60.

sürekli görmekte olduğu teveccüh iltifatların temelinde bu ilk hizmeti teşkil ediyormuş” (Marki de Bonnac, 2017: 168), sözüyle İbrahim Paşa'nın III. Ahmed üzerindeki etkisini açıklamaktadır. İbrahim Paşa'nın III. Ahmed üzerindeki etkisinde, III. Ahmed'in şehzadeligi dönemi ve padişahlığının ilk yıllarında özellikle darüssaade ağası Süleyman Ağa'nın kâtipliğine getirilmesinin de önemli bir etken olduğu düşünülebilir. Reşat Ekrem Koçu, III. Ahmed'in tahta çıkmasında Süleyman Ağa'nın rolünden bahsetmektedir. İbrahim Paşa'nın da darüssaade ağası Süleyman Ağa ile birlikteliği ve Süleyman Ağa'ya yakın olan Hacı Beşir Ağa'nın İbrahim Paşa'nın sadaretinin henüz başlarında darüssaade ağası olması da düşünülürse bu birlikteliğin vermiş olduğu güç, İbrahim Paşa'nın III. Ahmed üzerinde oluşturduğu etkinin açıklayıcısı olacaktır. İbrahim Paşa, bahsedilen durumlar etkisiyle zamanla nüfuzunu artırmış, görevlerinde yükselmiş ve şahsi konumunu güçlendirecek hamleleri de gerçekleştirmiştir (Koçu, 2016: 10).

İbrahim Paşa'nın Sadaret Kethüdalığı dönemine kadar yeteneği ve III. Ahmed'le ilişkisi onu önemli mevkilere getirirken bu andan itibaren sadaret makamına ulaşacak sağlam adımlar atmaya başlamıştır. III. Ahmed'in kızı Fatma Sultan'la evlenen paşa, mevkiini daha da güçlendirirken III. Ahmed'in ısrarla kendisine vermek istediği sadareti ilk aşamada kabul etmemiş, ancak arka planda bu makamı yönetmiştir. Önce Arnavut Halil Paşa sonra Nişancı Mehmed Paşa'nın bu görevlere gelmesini sağlamış ve Avusturya ile gerçekleşen Pasarofça sulhüyle birlikte kendisini bu göreve layık görerek 9 Mayıs 1718 tarihinde sadaret mührünü almıştır². Mikes'in mektuplarından biri İbrahim Paşa'nın sadarete geldiği 9 Mayıs 1718 tarihli. Mikes, İbrahim Paşa'nın bu makama geleceğinin yüzündeki mutluluktan belli olduğunu belirtmiş ve doğrusu sadaret öncesinde de bu gücü üzerinde barındırdığını ifade etmiştir (Mikes, 1944: 27-30).

İbrahim Paşa, sadaret kethüdalığı döneminde bir yandan sadrazamlık kapılarını aralamış diğer taraftan kapı halkını (İpşirli, 2001: 343) başka bir ifadeyle ekibini oluşturmuştur. III. Ahmed'i sevdiği hayatla (helva sohbetleri ve çırağan eğlenceleri v.s) baş başa bırakmış ve devlet işlerinde rahat hareket alanı kurabilmek adına akrabalarını ve kendisine yakın gördüğü kişileri önemli mevkilere getirtmiştir. Bu durumu, paşanın sadaret öncesi döneminde ve sadaretinde devletin üst makamlarının onun himaye ettiği kişilerin elinde olmasıyla görmekteyiz. Sadaret öncesinde şeyhülislamlık makamında Yenişehirli Abdullah Efendi, yeniçeri ağalığında Muhsinzade Abdullah Paşa, defterdarlıkta Hacı Mustafa Efendi; sadarete gelmesinin ardından ise tevkilik görevinde damadı Mustafa Paşa, riyaset makamında Üçanbarlı Mehmed Efendi, daha önce kendisinin yaptığı rikab-ı hümayun kaymakamlığında damadı Mustafa Paşa'nın dayısı ve Rakka Valisi Maktulzade Ali Paşa, bostancıbaşılıkta Sivaslı Mehmed Ağa, kethüdalık görevinde hazinedarlık hizmeti yapmış olan damadı Mehmed Ağa, rikab-ı hümayundaki kapıcılar kethüdalığında Selefî Sarraf Mehmed Ağa v.s İbrahim Paşa'nın etkisiyle bu görevlere atanmışlardır (Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, 2018: 1099-1100). İbrahim Paşa'nın politikasında

² Ayrıntılı bilgi için bkz. Abanoz, 55-60.

oluşturmaya çalıştığı bu güç ağı; "Nepotizm", "Patronaj" ve "Kapı Halkı" kavramları üzerinden değerlendirilmesini gerektirir. Nepotizm, yeğen anlamına gelir. Makamları yakınları için ayrıcalık olarak kullanmak demektir. Esasında başarı ölçütü olmaksızın akrabalık bağı ile bağı olan kişilerin istihdamıdır. Patronaj, geçmişte büyük mal varlıklarıyla himaye ettiği kişilere imkânlar sunma olarak tabir edilirken günümüz çağında himayecilik, hemşericilik, yandaşlık anlamlarına gelmektedir (Neriman Dilek, www.muhamrembalci.com, 1-3). Her iki kavramda da korumacı ve akraba kayırmacılığı öne çıkar. Kapı Halkı deyiimi ise bahsedildiği üzere önde gelen devlet büyüğünün hizmetindeki kişiler demektir.

Akraba kayırmacılığı olarak tabir edilen Nepotizm, İbrahim Paşa'nın hem sadaret öncesi döneminde hem de sadarete erdikten sonra uyguladığı bir sistemdir. Esasında İbrahim Paşa'nın kapı halkındaki Nepotizm mantığı Osmanlı'da gelenekselleşmiş uygulamanın halkalarından olmakla birlikte farklılıklar arz etmektedir. Bunu yakın zamanda gerçekleşmiş bir örnekle kıyaslamak gerekir. II. Mustafa döneminin şeyhülislamı Feyzullah Efendi'nin akrabalarını yönetime yerleştirmesi ve liyakate dikkat etmemesi büyük tepki çekmiştir. Bu durumun sonunda Edirne Vakası ile II. Mustafa tahttan indirilmiş, Feyzullah Efendi de Şeyhülislamlıktan alınmıştır (Aktepe, 1958: 112). İbrahim Paşa ise yakınlarını önemli mevkilere getirmiş, ancak başarılı kişiler ile de akrabalık bağı kurarak Feyzullah Efendi'nin aksine liyakate ehemmiyet verdiğini göstermiştir. Yani paşa, kapı halkını oluştururken tam anlamıyla kayırmacı bir politika takip etmemiştir. Bu durum İbrahim Paşa'nın, sadaret koltuğunu sağlamlaştırma adına ciddi bir eylemdir. İbrahim Paşa, sadaretinin henüz başlarında güçlü bir kapı halkı oluştururken zamanla sıkıntılar kendini göstermiştir. Bilhassa paşanın konumu, etrafındaki kişiler arasında kıskançlık oluşturmuştur. Bu durum nepotizm mantığında olduğu gibi Osmanlı devlet yönetiminde geleneksel hale gelmiş çekişmelerin bizatihi örneğidir. Paşa, bu tehlikeleri fark ederek devlet işlerinde ve makamında herhangi bir zarurete mahal vermemek için önlemler almasını bilmiştir.

İbrahim Paşa'nın makamına karşı tehlike oluşturacak kişilerin başındaki en önemli isim Bostancıbaşı³ Sivaslı Mehmed Ağa'dır. Onun hakkında dönemin müverrihlerinden Raşid Efendi ele aldığı "Tarih" adlı eserinde (Raşid Mehmed Efendi, 2013: 1218-1220), Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa "Nusretname" adlı eserinde (Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, 2018: 1139-1141) ve dönemin seyyahlarından Venedik Balyosu G. Emo raporlarında önemli bilgiler vermişlerdir (Shay, 2009: 18-19). Bahsedilen ana kaynaklardan, Bostancıbaşı'nın İbrahim Paşa'yı makamından etme planları hakeza İbrahim Paşa'nın da makamını koruyacak adımlar attığı bilgilerinden yararlanılarak çözümlenmeye gidilmiştir. Yine ana kaynaklardan arşiv belgeleri bu konuda önemlidir. Bu kayıtlarda İbrahim Paşa'nın Bostancıbaşı

³ Bostancı, sarayın dış hizmetlileridir. Saraya ait bağ ve bahçelerde çalışmakla görevlilerdir. Zamanla saray dışı hizmete çıkarılan bostancıların en büyük amirleri Bostancıbaşı'dır. Asayişten de sorumlu olan Bostancıbaşı padişahın bindiği kayığın dümeninden sorumludur. Yalıların yapılması da onların izniyle gerçekleşirdi. Dış hizmetlere çıkan Bostancıbaşılar Sancakbeyi ve Beylerbeyliği görevini ihtiva ederlerken Veziriazamlığa kadar yükselmişlerdir. Abdülkadir Özcan, "Bostancı," *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı, 1992) 6:309.

tehlikesini yok etmekle birlikte kendisine ve yakınlarına yönelik müsadere ile bir bakıma psikolojik çökertme planının uygulandığı görölmüştür. Yine ana kaynak olarak Sicill-i Osmani'de (Sicill-i Osmani, Mehmed Süreyya, Cilt: III ve IV.) ve Sivas şehri hakkında yapılan çalışmalarda (Rıdvan Nafiz Edgür, Sivas Şehri) Bostancıbaşı ve efradı hakkında bilgilerden yararlanılmıştır. Yakın zamanda yapılan araştırmalardan Münir Aktepe'nin "Patrona Halil" adlı çalışmasında bu konu üzerinde durulmuştur. Aktepe, İbrahim Paşa'nın oluşturduğu kadro hareketindeki cözölmelerden bahsederken ilk ve önemli olarak gördüğü Bostancıbaşı hakkında Raşid Tarihi ve Venedik Balyosu G. Emo'nun raporuna göre analizde bulunmuştur (Aktepe, 1958: 113-116).

1. Bostancıbaşı Sivaslı Mehmed Ağa'nın Nüfuzunu Güçlendirme Politikası

Bostancıbaşı Sivaslı Mehmed Ağa, aslen Sivas'ın en eski ailelerinden Selman Bey ailesine⁴ mensup Mehmed adlı bir zatın oğludur. Biraderlerinden Seyid Mehmed Sivas'ta nalbantlıkla, çilesiz namıyla şöhet bulan İbrahim Efendi de mehterlikle uğraşmaktadır. Seyyid Ahmed ve Süleyman adlarında iki oğlu bulunmaktadır (Uzunçarşılı, Ergür 2014: 213). Sivaslı Mehmed Ağa, Bostancıbaşı olmadan önce uzun süre Bostancı Ocağı'nda yetişerek (Mehmed Süreyya, 1996: 944) Haseki Ağa olmuş⁵ ve Niş Kalesi tamirine görevlendirilmiştir. 1715 yılında Bostancıbaşı Halil Ağa'nın Erzurum beylerbeyliği görevine verilmesiyle birlikte Sivaslı Mehmed Ağa, Bostancıbaşı görevine getirilmiştir. Raşid Tarihi'nde onun bu göreve getirilmesinden dolayı muradına erdiği ayrıca belirtilmiştir (Raşid Mehmed Efendi, 2013: 975)

Dönemin müverrihlerinden Raşid Efendi, Bostancıbaşı Sivaslı Mehmed Ağa'yı İbrahim Paşa'nın adamı olarak tanıtmıştır. Hatta onun bu göreve gelmesinde sadrazam ve padişahın telkinlerinin etkili olduğunu belirtmiştir. Nasıl ki sadrazam öteden beri padişaha karşı her türlü kulluğunu gösterdiyse Bostancıbaşı da sadrazamın terbiyesinden çıktığı için hem sadrazama hem de padişaha karşı sorumluluğunu bilmiştir. Eşi görölmemiş bir dostluk ile birbirlerine karşı sevgide bulunmuşlardır (Raşid Mehmed Efendi, 2013: 1218). Nusretname'de de olaylar benzer şekilde anlatılmıştır. Ancak İbrahim Paşa'nın ekibinden olmasına karşın, Bostancıbaşı'nın padişahın gözdesi olması nedeniyle İbrahim Paşa, ona karşı herhangi bir harekette bulunmadığı ifade edilmiştir. Yani İbrahim Paşa, onun bu makama gelmesine başından beri karşıdır. İbrahim Paşa, padişah tarafından geniş yetkilerle donatılmış olan Bostancıbaşı'ya karşı,

⁴ Selman Bey ailesi, XV. asrın ilk yarısında Sivas'a gelmişlerdir. Aile başta valilik olmakla birlikte çeşitli görevlerde yer almışlardır. Ailenin bilinen ilk kişisi olan Selman Bey, Sarı Şeyh Mahallesi Nalband Sokağı'na bir mescit inşa ettirmiştir. Torunu Selman Bey bu mescidi tamir ederek vakfına dâhil etmiştir. Onun torunlarından Seyyid Mehmed Paşa (Bostancıbaşı) ve kardeşleri mescidi genişleterek camiye dönüştürmüşler ve su getirterek yanına bir de çeşme yaptırmışlardır. Bostancıbaşı olacak Seyyid Mehmed Paşa'nın oğlu Ahmed Paşa ise bölgede bir vakfiye tertip ettirmiştir. Selman Bey'in torunlarından Damat Süleyman Paşazade ve Seyyid Ahmed'in oğlu Alaaddin Paşa ise bu camiyi 1805 senesinde tamir ettirmişlerdir (Uzunçarşılı, Edgür, 212).

⁵ Haseki'lik Osmanlı yönetiminde uzun süre aynı görevde kalan kişilere verilen bir unvandır. Sarayın Birun kısmında bulunan Bostancı hasekileri ileri bir sınıfı oluşturuyordu. Çoğunluğu padişahın mahiyetinde bulunarak ona refakat ederlerdi. Padişahın gizli bilgilerini taşraya taşımakla da görevli olan Bostancı Hasekiler Bostancıbaşı olabildikleri gibi sadrazamlığa da terfi edebilirlerdi (Özcan, Haseki, 1997: 367-368).

padişahla ters düşmemek için sessiz kalmıştır. Bu durum İbrahim Paşa'nın, kaynaklardan hareketle Padişah üzerinde otoriter güç olarak bilinen yapısının aslında ne kadar da diken üzerinde olduğunu göstermektedir. Bostancıbaşı'nın yaptığı işlerin hayır ve şer olmasına bakılmaksızın itiraza kapalı olması onun padişaha ne kadar yakın olduğunu göstermektedir (Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, 2018: 1139). İbrahim Paşa'nın, bu sebepten Bostancıbaşı'ya karşı sessiz kalmayı tercih etmesi, makamını koruması açısından önemlidir.

Müverrih Raşid, Bostancıbaşı'nın elde ettiği makamı kötüye kullanan bir kişiliğe sahip olduğunu belirtmektedir. Ayrıca onun sonradan görmüş birisi olduğu, okuryazar olmadığı, devletin ahvalinden habersiz bir şekilde yaşadığını ifade etmiştir. O, Kötü düşünce ve davranıştan uzak durması gerekirken daima ün peşinde olan, büyüklerin sözüne itibar etmeyen, geleceği için herhangi bir kaygıya düşmeyen birisidir (Raşid Mehmed Efendi, 2013: 1218). Nusretname'de de benzer tenkitler mevcuttur. Yalan üzerine siyaset yapan hadsiz birisi olduğu belirtilirken, kendi başına buyruk hareketlerle devlete zarar vermiştir. Örneğin; Dolmabahçe'de lüzumsuz yerlere kale tarzı binalar yaptırdığı, Beşiktaş ile Dolmabahçe arasına Arap iskelesini kapatıp kayıkhaneler inşa ettirdiği ve böylece yağmurlu günlerde sel sularının önü kapandığı için geriye dönerek her yerde sel sularının artmasına sebep olduğu, Hasbahçe'de manasız şeyler yaptırarak devlet hazinesine zarar verdirmesi v.s. Ayrıca bostancılar içerisinde kendisine karşı selamda duranların yüzlerine bile bakmayan kibirli birisi olduğu da söylenmiştir (Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, 2018: 1140). Bostancıbaşı bu kişiliğine rağmen padişah üzerindeki etkiyle sahip olduğu makamı kötüye kullanmaya devam etmiştir. Onun öncelikli amacı bulunduğu makama sahip olup İbrahim Paşa'nın yanında nüfuz kazanmaktır. Ancak zamanla bu makama karşı beğenisi azalacak ve daha üst makamlara yönelecektir.

İbrahim Paşa, Bostancı'nın yaptığı hareketlere karşı sabretmesi gerektiğini bilen birisidir. O ise İbrahim Paşa'ya aldırış etmeden bir yandan gayr-i nizami hareketlerine devam ederken diğer taraftan nihai hedefi olan İbrahim Paşa'nın sadaret koltuğuna göz dikerek bu makamı istila etmenin yollarını aramıştır. Bunun için de adım adım eylemlerini gerçekleştirmiştir. Hatta bu konuda ileri giderek padişahın eğer kendisine bu makam verilirse hizmetinin çok olacağını dahi söylemiştir (Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, 2018: 1140). Venedik Balyosu Emo, Bostancı'nın herkesin gözünde vezirlik hasretiyle yandığını ve bu makama sahip olabilmek için iftiralar dahi attığını ifade etmiştir (Shay, 2009: 18). Nusretname'de ise sadaret makamına gelebilmek için padişahı dahi tehdit etmekten çekinmediği belirtilmiştir. Hatta sadrazamı huzurunda kınayan Bostancı, bu cesaretiyle padişahı korkutarak "kardeşi Mustafa'nın başına gelenler senin de başına gelir", diyerek tehdit etmekten geri kalmamıştır (Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, 2018: 1140). Görevinin henüz başlarında padişahla birlikte sadrazamın da samimiyetini kazanma düşüncesinde olan Bostancı, makamında güç kazandıkça padişaha daha yakın olmayı isterken, İbrahim Paşa'ya karşı esas gayesini ortaya koyarak sadareti hedeflemiştir. Öyleyse Nusretname'de belirtildiği gibi İbrahim Paşa'nın, padişahla arasının açılmasını istemediği için Bostancı'ya karşı başlangıçta sessizlik politikası uyguladığını doğrulamaktadır.

Bostancıbaşı'nın bulunduğu yerde güçlenmek ve elde etmeyi tasarladığı makamlar için yapmış olduğu icraatlarda İbrahim Paşa'nın oluşturduğu kapı halkını örnek alması göze çarpmaktadır. Bu noktada öncelikle akrabalarını önemli mevkilere getirerek işe başlamıştır. Kardeşlerinden Mehmed, Sivas'ta bir nalbandın öğrencisi iken Rumeli Beylerbeyi payesiyle Sivas Valisi olmuştur (Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, 2018: 1140). Sicill-i Osmani'de Nalband Mehmed'in öncelikle 1717'de Sivas defter kethüdası olduğu 1719'da ise mirimiranlıkla Sivas Beylerbeyliği (vali) tayin edildiği belirtilmiştir. (Mehmed Süreyya, C. IV. 1032 / Uzunçarşılı, Edgüer, 213). Bostancıbaşı, diğer kardeşini defterdar kapılarında mehterlik yaparken konumunda yükseltmiş ve Cizye Muhasebeciliği gibi güzide bir yere görevlendirmiştir. Küçük oğlu Ahmet'i ise Rumeli Beylerbeyi payesiyle Amasya Valisi yapmıştır. Bu kişilerin de yönetim anlayışının Bostancıbaşı'ndan farklı olmadığı kendisi gibi zulmedici bir yönetim içinde oldukları görülmüştür. Bilhassa Kardeşi Nalband Mehmed Sivas halkına ettiği zulümlerle halkın bölgeyi terk etmesine neden olmuştur (Raşid Mehmed Efendi, 2013: 1218). Bunlarla da yetinmeyen Bostancı, çok daha fazla akrabalarını beslemiş ve kollamıştır. Bu atamalarla birlikte hedeflerine ulaşmayı arzulayan Bostancı'nın bir sonraki adımı evliliklerle kurulan akrabalık bağını ilerletmektir. Bu noktada da yine örnek aldığı kişi makamında gözü olan İbrahim Paşa'dır. Sadaret makamına göz diken Bostancı belirtildiği gibi başlarda İbrahim Paşa ile yakınlık kurarak oğullarından birini onun kızlarından herhangi biri ile evlendirmek istemiştir. Kendisi ise damad-ı padişahi olmakla nüfuzunu artırmayı hedeflemiştir (Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, 2018: 1139). Bu durum, İbrahim Paşa'nın Bostancıbaşı'ndan rahatsızlık duymasına neden olmuştur. III. Ahmed'in yönetimde yer alan kişileri kendisine damat yaparak hanedanlıkla bağlarını kuvvetlendirmeyi seven bir padişah olması, Bostancıbaşı'nın bu konuda hevesini artırmıştır. Bostancıbaşı'nın padişahın kızıyla evlenip saraya damat olma ve kendini sadarete layık görme düşüncesi İbrahim Paşa'nın konumu için büyük tehdittir. İbrahim Paşa, Bostancıbaşı tehlikesini önemserken o, nüfuzunu güçlendirme hamlelerine devam etmiştir. Halk ve memur kesiminin çoğunun, devlet işlerini onun vasıtası ile halletmeye çalışması buna delildir (Aktepe, 1958: 113). Sadrazam ve defterdar kapılarında nüfuz sahibi olmayacak bir kişi olmasına rağmen yönetimde dürüstçe yapılan birçok işi dahi zorlayarak sözde taraf-ı hümayundan mezun olmuş gibi kendisini göstermeye çalışması, itibarını artırmak için seçtiği yollardan birisidir (Raşid Mehmed Efendi, 2013: 1218). Padişah'ın gözdelelerinden olan Bostancıbaşı'nın, zamanla kazandığı nüfuzun etkisiyle İbrahim Paşa'ya yakın olanlarla paşaya karşı iş birliği yapmaya başlaması, örneğin İbrahim Paşa'nın adamlarından Defterdar Mustafa Efendi'nin dahi onunla iş birliğine girmesi, İbrahim Paşa'nın tedirginlik hissindeki son nokta olmuştur (Aktepe, 1958: 113).

2. İbrahim Paşa'nın Bostancıbaşı Tehlikesini Ortadan Kaldırma Çabaları

İbrahim Paşa, Bostancıbaşı'nın bu eylemleri karşısında harekete geçme zamanı geldiğini düşünmüştür. Öncelikle padişaha "bu adama neden bu kadar yetkiler verip şımartıyorsunuz, bu adam benim dairemdeki cinleri dahi rahatsız ediyor", diye onun verdiği zararları padişaha kabul ettirmeye çalışmıştır (Raşid Mehmed Efendi, 2013: 1220). Padişahın gözünde onu küçük düşürecek, önemsiz ve yönetime

zarar veren biri olduğunu kanıtlayacak bir hamle gerçekleştirmek gerektiğini düşünen İbrahim Paşa, bu maksatla ona bir oyun oynamıştır. İbrahim Paşa'nın yakınlarının rol aldığı bu oyunda Bostancıbaşı bir toplantıya davet edilmiştir. Paşa'nın yakınları toplantıda gelişigüzel bir hadise çıkarınca Bostancıbaşı ve kardeşi tarafından cezalandırılmıştır. Bu durum divana taşınmış ve tartışmadan sonra Bostancı ve kardeşi şikâyet edilmiştir. İbrahim Paşa, bu oyunda olayı büyütme için adamlarının divanda Bostancı ve kardeşine bağırma larını istemiştir. Gelişme İbrahim Paşa'nın istediği şekildedir. Paşa, konuya eşini de dâhil etmiş ve Fatma Sultan aracılığı ile durumdan padişaha bilgi aktarılmıştır. Paşa'nın, eşi Fatma Sultan'ı araya katmasında padişahın kendisine olan desteğinin artacağı düşüncesi yatmaktadır. İbrahim Paşa, düşüncesinde haklıdır ve bu andan itibaren padişah, damadını desteklemeye başlamıştır. İbrahim Paşa, padişah'tan da aldığı destekle Bostancı'nın görevinden alındığını ve taşraya ihraç edileceğini bildirmiştir. Ancak İbrahim Paşa ihraç kararını hemen açıklayamamış, birkaç gün sonra saraydan Bostancıyı uzaklaştırabilmiştir (Shay, 2009: 18). Çünkü Bostancı, padişahın gözünde yüksek itibarlı birisidir. O, aynı zamanda yönetimde de bir güçtür. İbrahim Paşa, padişah'tan her ne kadar yetki almış olsa da Bostancı'yı merkezden uzaklaştırarak padişahın gözünden düşmek istememiştir. İbrahim Paşa'nın padişah'tan onay almasına rağmen Bostancıbaşı'nı hemen azledememesi üzerine padişah çok sevdiği damadına bu konuda bir hat yazmıştır. Raşid Tarihi'nde geçen bu hatta kendisine tam anlamıyla salahi yet verildiğini öğrenen paşa, hiç beklemeden Bostancıbaşı'nı azlettirmiştir (1 Nisan 1721). Öncelikle onu İstavroz Beylerbeyi'nde Yemişli Bahçe'de yalısında tutmuştur. Sonra kendisi ile birlikte Cizye Muhasebecisi olan kardeşi ve Amasya Sancağı Mutasarrıfı olan oğlunu doğdukları yer olan Sivas'a sürgün ettirmiştir (Raşid Mehmed Efendi, 2013: 1220 / Aktepe, 1958: 115-116). İbrahim Paşa'nın Bostancı'yı görevden alması hadisesi Nusretname'de biraz farklı anlatılmaktadır. İbrahim Paşa, Bostancıbaşı tehlikesini fark edip şeyhülislamla görüşmüş ve kendisinin azledilmesi için ondan hattı şerif alınmıştır. Harem ağalarından Lütfi Ağa ile ferman gönderilip Hasbahçe'den kaldırılmıştır. Padişah tarafından çoluk çocuğuyla birlikte kendisine ihsan olunan Yemişçi Hasan Paşa Bahçesi'ne gönderilmiş ve iki gün sonra büyük oğlu Ahmed Paşa'nın tuğ ve sancağı ve damatlığı feshedilmiştir. Büyük kardeşi Haraç (Cizye) Muhasebecisi Çilesiz İbrahim Efendi ise Sivas'a gönderilmiştir (Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, 2018: 1140-1141). Sivas'a gelen İbrahim burada gizlenmesine rağmen bulunarak idam edilmiştir (Mehmed Süreyya, C. IV, 1032)

İbrahim Paşa yönetiminin önemli bir halkası olan Bostancıbaşı, sadrazamlığa heveslenirken paşa tarafından aldığı darbe ile amaçlarına ulaşamamıştır. Merkezden uzaklaştırıldığı gibi en büyük destekçisi kardeşi Nalband Mehmed Paşa ile birlikte mal varlıklarına da el konulmuştur. Bostancı ile iş birliği yapan ve İbrahim Paşa'nın kapı halkının önemli simalarından biri olan Defterdar Mustafa Efendi ise Bostancı'nın görevden alınışından kısa süre önce İstanbul'dan uzaklaştırılmıştır. İbrahim Paşa, Defterdar Efendi'nin Bostancı ile iş birliğine girmesine kızdığı gibi onun sulh politikasına karşı hal ve davranışları da öteden beri kendisinde bir kin oluşturduğu için görevden alınıp uzaklaştırılmasını hızlandırmıştır (Aktepe, 1958: 116). Venedik elçisi G. Emo, raporunda; İbrahim Paşa'nın Atsız

(Defterdar) Mustafa ve Bostancıbaşı'nı lanetlediğinde rakiplerinden ve muhaliflerinden kurtulma gücünü ortaya koyduğunu belirtmiştir. Rapora göre onların görevden alınmalarından iki ay önce Reis Efendi, Kâhya ve İbrahim Paşa'nın Atsız Mustafa'dan ne kadar hoşlanmadıkları ortadadır. Ancak İbrahim Paşa uygun bir anı beklemiştir. Önce Atsız (Defterdar) Mustafa'yı Kudüs'teki bir caminin restorasyonuna yardım etmesi için göndererek İstanbul'dan uzaklaştırmıştır. Birkaç saat sonra padişahın gözdesi olan Bostancıbaşı'yı makamından aldırıp bir eve hapsedirmiştir. Ardından Asya'nın dış bölgelerine (Sivas) sürgün edildiği ifade edilmiştir. Venedik elçisinin belirttiği Atsız yani Defterdar Mustafa Efendi ve Bostancıbaşı, İbrahim Paşa'nın kadrolaşma hareketinde önemli simalar olarak görülüyor olsa da ikisi de İbrahim Paşa'nın bulunduğu makamdan rahatsızlık duyup zamanla ona karşı düşmanlıklarını göstermişlerdir. İbrahim Paşa, bilhassa Bostancıbaşı'nın kendisi için tehdit unsuru olduğunu sezerek yerinde hamlelerle bu kişileri merkezden uzaklaştırmayı bilmiştir. Elçi, İbrahim Paşa'nın padişahın lütfuna diğer vezirlerden fazla sahip olmuş olmasına rağmen Bostancıbaşı yüzünden neredeyse kendi koltuğundan olacağını belirtmiştir. Ayrıca Bostancıbaşı'nın görevinden uzaklaştırılmasına rağmen padişahın gözdesi olmasından dolayı tekrar göreve getirilebileceğini ve vezirin bu durumu fark ettiği için onu bir şekilde hapsedtiği hatta kafasını kesmesi için kaleye emir gönderdiğini dahi söylemiştir (Shay, 2009: 18-19).

İbrahim Paşa, Bostancıbaşı'nı merkezden uzak bölgeye sürgün ettirmekle birlikte Osmanlı'da geleneksel bir durum olan mal varlıklarına el koydurtmuştur. Örneğin Bostancıbaşı'nın Tokat voyvodalığında tahsil ettiği otuz bin gurunun zimmetinde kalmasından dolayı Tokat Naibi'nin ihbarı ile bu meblağ kendisinden alınmıştır (BOA, A.DVNSMHM.d, 130-611). Sürgünden sonra Antep'e yerleştiği öğrenilen Bostancı'nın uhdesinde bulunan Rişvan mukataasını en kısa zamanda teslim etmesi için emir gönderilmiştir (BOA, A.DVNSMHM.d, 130-593). Bostancıbaşı yukarıda aktarıldığı gibi görevine son verildikten sonra Sivas'a sürgün edilmiştir. Sivas'a gelen Bostancı'ya ikinci bir emirle Antep'e gitmesi emredilmiştir. Bostancı, bu emre hemen itaat etmemiş, sonrasında Antep'e ikamet etmiştir. 1721 Kasım'ında kendisine gönderilen yeni bir emirle Antep'e yerleşmesinden dolayı affedildiği belirtilerek hac vaktine kadar Antep'ten çıkmaması istenmiştir (BOA, A.DVNSMHM.d, 130-681). El konulan mallardan önemli bir kısmı, Bostancı'nın kendi parasıyla kardeşine yaptırdığı saray, dükkân ve hanelerdir. Bu haneler Bostancı'nın yeğeni Ahmed (Nalband Mehmed'in oğlu) tarafından kullanılmaktaydı. Hazine ve kethüdanın verdiği bilgiye göre Bostancı'nın kendisi, yeğeni ve kardeşi İbrahim için yapılan bu meskenlerde harcanan meblağların ayrıca tahsil edilmesi emredilmiştir (BOA, A.DVNSMHM.d, 130-608).

İbrahim Paşa için önemli bir husus Bostancı'nın kardeşi Sivas Valisi Nalband Mehmed'i etkisiz hale getirmektir. Bostancıbaşı Nepotizm düşüncesini, devlet menfaatinde uzak yandaş ve tecrübesiz kişilerin atamasıyla gerçekleştirmiştir. Bunlar içerisinde de İbrahim Paşa nazarında tehlikeli sayılabilecek kişi, Bostancı'nın Sivas'a vali olarak atadığı kardeşi Nalband Mehmed'dir. Nalband Mehmed, Bostancıbaşı karakterinde bir kişilik olmakla birlikte Sivas halkına zulmeden bir yapısı vardır.

Aynı zamanda kardeşi Bostancı sayesinde bir güce sahip olmuştur. İbrahim Paşa, Bostancı'yı görevden almasına rağmen Nalband Mehmed'in de kendisi için bir tehlike olabileceğini düşünmüştür. Bostancı'nın görevden alınması akabinde gönderdiği emirle Nalband Mehmed'i görevden almakla kalmamış, onu Sivas'da bulunan Azak Kalesine hapsedirmiştir. İbrahim Paşa, Nalband Mehmed üzerinde kardeşi Bostancı'ya ait meblağlara el koydurtmuştur. Ancak Nalband Mehmed üzerinde hala belli bir kısım meblağ olduğu onun hazinedarı, kethüdası ve eşi tarafından öğrenilmiş olup bu meblağ da Nalband Mehmed'in ölümünden sonra oğlu Ahmed'den tahsil edilmiştir (BOA, A.DVNSMHM.d, 130-607).

Nalband Mehmed, bahsedildiği gibi zulmedici bir kişiliğe sahiptir. Sivas halkı, onun bu özelliğinden dolayı muzdarip bir halde yaşamış ve bir kısmı bölgeyi terk etmiştir. Yönetimin emriyle mübaşir Ahmed'den Sivas'a gitmesi ve Nalband Mehmed'den halkın hakkının alınması istenmiştir. Ahmed, Sivas'a vardığında Bostancı'nın kardeşi Nalband Mehmed'i kaleye hapsedirmiş ve onun nakdiyle beraber eşyasına da el koydurtmuştur. Mal sahipleri eşyalarını aldıktan sonra Nalband Mehmed hapsedildiği yerde katledilmiş ve kesilen başı İstanbul'a gönderilmiştir (Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, 2018: 1140-1141)⁶. Nalband Mehmed'in öldürülmesinde İbrahim Paşa'nın etkisi olduğu kadar onun zulmedici kişi olduğunu öğrenen padişah da bu idamın gerçekleştirilmesini sağlamıştır (Eylül-Ekim 1721) (Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmani, C. IV: 1032). Nalband Mehmed'in bunlardan başka çok sayıda sahip olduğu bilinmeyen ve eşinin ihbarı üzerine ortaya çıkan emlak ve eşyasına sayımı yapıldıktan sonra el konulmuştur (BOA, A.DVNSMHM.d, 130-612). İbrahim Paşa, öldürülen Nalband Mehmed'in tüm mallarını müsadere ettirmeyi hedeflemiştir. Örneğin Nalband Mehmed'in sarayına el konulmuş ve sonrasında bir saray daha yaptırdığı ve bunu da oğlu Ahmed'e hibe eylediği öğrenilmiş olup, bu sarayın satılıp elde edilen miktarın devlet hazinesine aktarılması emredilmiştir (BOA, A.DVNSMHM.d, 130-609). Nalband Mehmed'in izlerinin sonlandırılması için ona ait olan dükkanlardan bir kısmının farklı bir araziye işgal etmesinden dolayı yıkımı gerçekleştirilmiş, diğerleri ise yine satılıp meblağları hazineye aktarılmıştır (BOA, A.DVNSMHM.d, 130-610). Son olarak Bostancıbaşı'nın oğlu Ahmed için verilen emri görmekteyiz. Nalband Mehmed'in yeğeni yani Bostancıbaşı'nın oğlu Ahmed'den alacağı olduğu öğrenilmiş ve bu meblağ da Ahmed'den tahsil edilerek devlet hazinesine aktarılmıştır⁷ (BOA, A.DVNSMHM.d, 130-606).

Yönetimin Antep'ten ayrılmasını istediği Bostancı'nın son durumu hakkında Venedik elçisi, iddiasına göre Antep'te iken Bostancıbaşı kaçarak Ocak 1722'de İstanbul'a gelmiş, İbrahim Paşa'nın durumdan rahatsız olduğunu ve yine iddiaya göre onun tarafından öldürüldüğü yoksa neredeyse İbrahim

⁶ Sivas Valisi iken öldürülen Nalband Mehmed'in mezarlığı Paşa Camii minaresindedir. Kendisine Ahi Mehmed Paşa da denilmektedir. Uzunçarşılı, Edgüer, 213.

⁷ Uzunçarşılı ve Edgüer'in verdiği farklı bilgiyi burada belirtmek gerekir. İbrahim Paşa, Bostancıbaşı ve yakınlarına bilhassa Nalband Mehmed'e yönelik cezai yaptırımlar uygulamıştır. Ancak Bostancıbaşı'nın oğlu Seyyid Ahmed'in İbrahim Paşa'ya karşı hoş sözlerini içeren "*İbrahim Paşa'nın peder ve validesinin ruhuna ithaf edilmek üzere hatm-i şerif kıraatını şart koşan*" vakfiyesi İbrahim Paşa'nın Seyyid Ahmed'le aralarında herhangi bir husumetin olmadığı gösterir. Uzunçarşılı, Edgüer, 212.

Paşa'nın görevden alınacağını söylemiştir. Elçinin verdiği son bilgi ise bu iddiaların aksine Bostancıbaşı'nın ailesiyle birlikte 1723 yılı başlarında Kıbrıs Lefkoşa'ya sürgün edilmesidir (Shay, 2009: 19). Bostancıbaşı'nın ölümüyle ilgili farklı rivayetler de bulunmaktadır. Edgüer'e göre Bostancı, görevinden alınıp Beylerbeyi'ndeki hanesine gönderildikten sonra burada vefat ettiği (Ergüer, 213), Sicill-i Osmani'de görevinden azledilip Sivas'a geldikten sonra vefat ettiği üzerinedir (Mehmed Süreyya, C. III, 944).

SONUÇ

On iki yıl gibi uzun bir süre sadaret koltuğunda kalan İbrahim Paşa, dâhili ve harici siyaset çalışmalarını yürütürken kendine ve ekibine rakip olabilecek yeni güçlerin ve kapıların oluşmasına engel olmaya çalışmıştır. Bunun bir örneği Bostancıbaşı Sivaslı Mehmed Ağa ve kapısıdır. Bostancıbaşı'nın İbrahim Paşa gibi dirayetli ve nüfuzlu bir devlet adamına karşı rekabet edebilmesi imkân dâhilinde değildir. Onu yok etme isteğine ve buna bağlı olarak gösterdiği cesarete aldanmamak gerekir. Zira onun akli becerileri İbrahim Paşa'yı alt etmeye yetmeyecektir. Bostancıbaşı elde ettiği makamı kötüye kullanan, halka zulmeden ve kendi gibi yönetim açısından yetersiz olan yakınlarını önemli görevlere getirerek idari açıdan beceriksiz olduğunu göstermiş birisidir. İbrahim Paşa'nın III. Ahmed'in hem sadrazamı hem de damadı olarak sahip olduğu gücü sezememesi en büyük yanlışıdır. Onun paşayı konumundan edecek bir güce sahip olması en büyük yanılığı olmuştur. Bostancıbaşı'nın da padişah üzerinde her ne kadar büyük etkisi varsa da paşa ile siyasi mücadelesinde başarı elde etmesi mümkün olamamıştır. Netice itibarıyla devlet idaresinde güçlü bir karakter özelliği göstererek devletin dizginlerini elinde tutan İbrahim Paşa, kendisine rakip olabilecek tüm güç odaklarını ortadan kaldırmak için ekibiyle beraber var gücüyle mücadele etmiştir. Paşa, padişah üzerindeki büyük etkisini kullanarak sürgün ve ceza yöntemiyle Bostancıbaşı tehlikesini İstanbul'dan uzaklaştırmasını bilmiştir.

KAYNAKÇA

- Abanoz, F. (2023). *Siyaset ve Değişim: Nevşehirli Damat İbrahim Paşa (1667-1730)*. Doktora Tezi, Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Aktepe, M. M. (1958). *Patrona İsyanı 1730*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Altınay, A. R. (1931). *Lale Devri*, İstanbul: Hilmi Kitaphanesi.
- BOA, A.DVN.SMHM.d. 130/593. (H.10.12.1133 - 2 Ekim 1721); 130/606. (H.10.12.1133 - 2 Ekim 1721); 130/607. (H.10.12.1133 - 2 Ekim 1721); 130/608. (H.10.12.1133 - 2 Ekim 1721); 130/609. (H.10.12.1133 - 2 Ekim 1721); 130/610. (H.10.12.1133 - 2 Ekim 1721); 130/611. (H.10.12.1133 - 2 Ekim 1721); 130/612. (H.10.12.1133 - 2 Ekim 1721); 130/681. (H.20.01.1133 – 10 Kasım 1721).
- Dilek, N. Nepotizm-Patronaj Kayırma ve Liyakat Sistemleri. www.muhammedbalci.com. [Erişim tarihi: 10.10.2024].
- İpşirli, M. (2001). Kapı Halkı. *İslam Ansiklopedisi*. C. 24. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 343-344.
- Klemen M. (1944). *Türkiye Mektupları*. (çev. Sadettin Karatay). Ankara: Maarif Matbaası.
- Koçu, R. E. (2003). *Patrona Halil*, İstanbul: Doğan Kitap.
- Koçu, R. E. (2016). *Esircibaşı Lale Devri'nde Bir Aşk Romanı*, Ok Yayınları.
- Mary L. S. (2009). *Venedik Balyoslarının Bakışıyla Osmanlı İmparatorluğu Lale Devri ve Sonrası (1720-1734)*. (çev. Münir Akın). Özgü Yay.
- Marki de Bonnac (2017). *İstanbul'da Fransız Elçiliği Marki de Bonnac'ın Tarihi Hatırat ve Belgeleri*. (Yay. Haz. Mustafa Daş). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Mehmed Süreyya, (1996). *Sicill-i Osmani*, C. III-IV, Yay. Haz. Nuri Akbayan. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları 30.
- Özcan, A. (1992). Bostancı. *İslam Ansiklopedisi*. C. 6. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 308-309.
- Özcan, A. (1997). Haseki. *İslam Ansiklopedisi*. C. 16. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. 368-369.
- Raşid Mehmed Efendi (2013) *Târîh-i Râşid ve Zeyli, Raşid Mehmed Efendi, Çelebizade İsmail Asım Efendi 1115-1134 / 1703-1722*. (haz. Abdülkadir Özcan, Yunus Uğur, Baki Çakır, Ahmet Zeki İzgöer). İstanbul: Klasik Yay.
- Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa (2018). *Nusretname İnceleme-Metin (1106-1133 / 1695-1721)*. (haz. Mehmet Topal). Ankara: TÜBA Yay.
- Uzançarşılı, E. (2014). *Sivas Şehri*, (haz. Recep Toparlı), Ankara: Türk Tarih Kurumu.